

УДК 658:65.011.3

В. П. Пильнова,
к. е. н., доцент, доцент кафедри підприємництва, торгівлі та біржової діяльності,
Державний університет телекомунікацій, м. Київ
ORCID ID: 0000-0002-9777-7451

О. М. Гавриш,
к. е. н., доцент, завідувач кафедри підприємництва, торгівлі та біржової діяльності,
Державний університет телекомунікацій, м. Київ
ORCID ID: 0000-0002-5756-0880

Т. В. Капелюшна,
к. е. н., доцент, доцент кафедри підприємництва, торгівлі та біржової діяльності,
Державний університет телекомунікацій, м. Київ
ORCID ID: 0000-0001-7490-6751

DOI: 10.32702/2306-6814.2020.24.51

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКИМИ РИЗИКАМИ

V. Pylnova,
PhD in Economics, Associate professor, Associate Professor of the Department of Entrepreneurship,
Trade and Exchange Activities, State University of Telecommunications, Kyiv
O. Havrysh,
PhD in Economics, Associate Professor, Head of the Department of Entrepreneurship,
Trade and Exchange Activities, State University of Telecommunications, Kiev
T. Kapeliushna,
PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Entrepreneurship,
Trade and Exchange Activities, State University of Telecommunications, Kyiv

FORMATION OF THE ENTREPRENEURIAL RISK MANAGEMENT SYSTEM

У статті визначено властивості, тенденції, закономірності, а також характер структурно-циклічної динаміки становлення та розвитку систем управління підприємницькими ризиками; сформовано методичний базис систем управління підприємницькими ризиками в процесі зміни технологічних укладів в економіці. Спрогнозовано можливі альтернативи розвитку технології управління підприємницькими ризиками як фактора забезпечення економічної стійкості підприємства. Особливу увагу приділено взаємодії підприємницьких ризиків і системи менеджменту в корпоративному управлінні. Сформовано систему заходів модернізації механізмів управління підприємницькими ризиками як фактора забезпечення економічної стійкості підприємства та базису корпоративного управління в сучасних економічних умовах. Обґрунтовано зміст процесу розвитку системи управління підприємницькими ризиками в корпоративному управлінні, що включає визначення принципів, пріоритетів, цільових орієнтирів, які відрізняються новим методичним підходом до аналізу та синтезу структурних взаємопов'язаних елементів, що дозволяє забезпечити комплексність та ефективність регулюючого впливу, що реалізується в корпоративному управлінні. В контексті підвищення ефективності системи корпоративного управління основним завданням є створення механізму взаємодії між власником та топ-менеджментом, який дозволяє на постійній основі відстежувати ризики, що впливають на економічну стійкість підприємства та безпосередньо брати участь у процесі прийняття управлінських рішень щодо ліквідації таких ризиків. В основу механізму взаємодії між власником і топ-менеджментом покладено алгоритми контролю та аудиту. Реалізація механізму дозволить розширити можливість впливу на процеси виявлення, аналізу та оцінки основних видів підприємницьких ризиків, що впливають на економічну стійкість підприємства. Вказані принципи доповнюють вже існуючі підходи до аналізу систем корпоративного управління. Науково обґрунтовано поняття "управління підприємницькими ризиками", що дозволило уточнити основні напрями вдосконалення систем корпоративного управління на основі інтеграції в них механізмів управління підприємницькими ризиками та підвищення ролі власника в процесах взаємодії з топ-менед-

жерами. Істотним елементом розвитку корпоративного управління в умовах автоматизації економіки є створення механізмів венчурного фінансування інноваційних проектів. Особливе місце в таких механізмах повинна займати система управління підприємницькими ризиками, яка забезпечує оцінку інноваційних проектів та відбір найбільш перспективних для реалізації. Розроблено основні принципи, відповідно до яких слід визначати функції власника у створенні стратегії підприємства, визначенні змісту та елементів структури системи управління і механізмів узгодження інтересів власників та менеджерів в цій структурі. До складу таких принципів відносять: виявлення, аналіз та оцінка ризиків, що впливають на ефективність підприємства, як в умовах економічної нестабільності, так і в умовах економічного зростання.

The article the properties, tendencies, patterns, as well as the nature of the structural-cyclical dynamics of the formation and development of business risk management systems are revealed; the methodological basis of business risk management systems has been formed in the process of changing technological structures in the economy. Possible alternatives for the development of technology for managing entrepreneurial risks as a factor in ensuring the economic stability of an enterprise are predicted. Particular attention is paid to the interaction of entrepreneurial risks and the management system in corporate governance. A system of measures for the modernization of mechanisms for managing entrepreneurial risks has been formulated as a factor in ensuring the economic stability of an enterprise and the basis of corporate governance in modern economic conditions. The content of the process of development of business risk management systems in corporate governance has been substantiated, including the definition of principles, priorities, targets, which is distinguished by a new methodological approach to the analysis and synthesis of structural interrelated elements, which allows ensuring the complexity and efficiency of control actions implemented in corporate governance. The following basic principles are highlighted: in the context of improving the efficiency of corporate governance systems, the key task is to create a mechanism for interaction between the owner and top management, which allows you to constantly monitor the risks affecting the economic stability of the enterprise and directly participate in the process of making management decisions to eliminate such risks; the mechanism of interaction between the owner and top management is based on control and audit algorithms; the implementation of the mechanism will expand the possibilities of influencing the processes of identifying, analyzing, assessing the main types of business risks that affect the economic stability of the enterprise. These principles complement the already existing approaches to the analysis of corporate governance systems. The concept of "business risk management" has been scientifically substantiated, which made it possible to clarify the main directions of improving corporate governance systems based on the integration of entrepreneurial risk management mechanisms into them and increasing the role of the owner in the processes of interaction with top managers. An essential element of the development of corporate governance in the conditions of complete automation of the economy is the creation of mechanisms for venture financing of innovative projects. At the same time, a special place in such mechanisms should be occupied by the business risk management system, which ensures the assessment of innovative projects and the selection of the most promising for implementation. The key principles have been developed, in accordance with which the owner's functions should be determined in developing the enterprise strategy, defining the content and elements of the management system structure and mechanisms for coordinating the interests of owners and managers in this structure as an integral element of corporate governance. These principles include: identification, analysis and assessment of risks affecting the efficiency of an enterprise, both in conditions of economic instability and in conditions of economic growth.

Ключові слова: підприємницькі ризики, система управління, механізм управління ризиками, ризик-менеджмент, економічна стійкість.

Key words: entrepreneurial risks, management system, risk management mechanism, risk management, economic sustainability.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Підприємницькі ризики в значній мірі впливають на розвиток соціально-економічних відносин. Удосконалення обліку та мінімізації цих ризиків у системі управління

підприємством визначає базову задачу власника та топ-менеджерів у сучасній ринковій економіці. Система управління підприємницькими ризиками має особливе значення, бо дозволяє оцінювати стійкість підприємства.

Головним завданням у формуванні системи управління підприємницькими ризиками в рамках вдосконалення механізмів корпоративного управління є створення методичного комплексу, що дозволяє власнику оцінювати та впливати на процеси виявлення основних видів ризиків, управління ними та їх попередження.

У сучасних економічних умовах зростає необхідність підприємцям та власникам приділяти особливу увагу аналізу процесів, що відбуваються в системі управління, оскільки саме якість та ефективність цих бізнес-процесів забезпечує стабільність та прибутковість підприємства. У більшості випадків саме коливання чистого прибутку є ключовим індикатором результативності функціонування системи управління підприємницькими ризиками, а особливо, у корпоративному управлінні.

Однак у сучасній практиці управління підприємством відсутня єдина структура механізмів взаємодії між власником та системою управління підприємством, яка забезпечує можливість оцінювати ступінь впливу основних видів ризиків на процес формування прибутку в основних бізнес-процесах та брати участь у прийнятті управлінських рішень щодо їх попередження. Необхідність обґрунтування такої структури механізмів взаємодії підприємця з системою управління підприємством і визначає актуальність обраної теми.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Аналізуючи ступінь розробленості проблеми слід зазначити, що значний внесок у розвиток теорії управління ризиками внесли роботи таких авторів: І.Т. Балабанова, В.В. Вертель, В.В. Вітлінського, О.О. Карась, О.М. Крайнік, Т.Л. Мостенської, О.В. Пьянкова, Н.С. Скопенко, А.О. Старостіна.

Методичні підходи до дослідження систем корпоративного управління, відображені в роботах таких вітчизняних і зарубіжних авторів: А.М. Дуброва, О.В. Кришкіна, Дж. Джонсон, Дж. Нейман, К. Шоулз, Р. Уиттингтон.

Ряд вітчизняних авторів досліджували загрози та ризики, які супроводжують діяльність сучасних підприємств і методи забезпечення економічної стійкості. А саме: В.М. Гранатурова, І.Ю. Івченко, В.А. Кравченко.

Аналіз праць вказаних авторів дозволяє відзначити, що попри глибоке осмислення проблеми та значний обсяг досліджень, взаємодія власника і топ-менеджерів у системах корпоративного управління та ризик-менеджменту залишається мало вивченою. Це обумовлює значущість обраної теми, визначення її мети та завдань щодо розробки напрямів вдосконалення системи управління підприємницькими ризиками.

МЕТА СТАТТІ

Мета статті полягає в теоретичній і практичній оцінці ролі підприємця та розробці структури системи управління підприємницькими ризиками, реалізація якої спрямована на забезпечення економічного зростання суб'єкта підприємництва; у розширенні теоретичних уявлень та обґрунтуванні практичних рекомендацій щодо розвитку взаємодії власників і топ-менеджерів у системі

управління ризиками, використання яких сприяє стійкості підприємства.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

У сучасних економічних умовах більшість великих компаній та фірм функціонують у формі корпорацій. За таких умов підприємство знаходиться в колективній власності інвесторів капіталу.

Цей факт потребує більше уваги приділяти аналізу економічних чинників, що впливають на формування та розвиток механізму взаємодії власників з топ-менеджерами в системі корпоративного управління.

Така підвищена увага пояснюється тим, що корпорації є основою сучасної ринкової економіки. А також тим, що значне поширення систем корпоративного управління, в основі яких лежить приватна форма власності, породжує численні види ризиків, що виникають, а прогнозування та усунення їх є актуальною проблемою як у науковому аналізі, так і в практичній діяльності.

Ризики є невід'ємними факторами, які супроводжують будь-який вид людської діяльності і саме існування людини. Деякі нові види ризиків виникають незалежно від логіки управлінської або господарської взаємодії, а деякі формуються в рамках процесу реалізації життєвого циклу підприємства. Зазвичай, формуванням єдиної комплексної системи управління підприємницькими ризиками, неможливо охопити всі види господарської діяльності.

Ризик можна трактувати як можливість вибору, а не зумовленість. Таким чином, ризик — це варіативна величина, яка визначає можливість реалізації декількох альтернатив.

На сьогодні в управлінській науці не існує єдиного визначення поняття "ризик" [1; 2; 4]. Серед найчастіше використовуваних визначень, ризик трактують як:

- вірогідну можливість отримання сприятливих або несприятливих результатів майбутніх подій індивіда;
- потенційну майбутню подію, реалізація якої може призвести до певних втрат;
- загрозу того, що певна подія або дія вплине негативно на потенційні можливості підприємства у досягненні поставленої мети;
- невизначеність, пов'язану з прийняттям рішень, реалізація яких відбудеться через певний час;
- невизначеність щодо виникнення втрат;
- стан невизначеності в економічних відносинах, який припускає одержання як позитивного, так і негативного результату діяльності підприємства;
- невизначеність, мінливість доходів, отримуваних на вкладений капітал;
- невизначеність, пов'язану з ймовірністю виникнення в ході реалізації проєкту несприятливих ситуацій та наслідків.

Аналіз цих визначень ризику дозволяє виділити основні його функції та характеристики, що наведені на рисунку 1. А саме:

— Ймовірність та наслідки. Очевидно, що деякі визначення, в трактуванні поняття "ризик" зводяться до характеристики факторів ризику, оцінюючи ймовірність настання ризикової події, а інші визначення, підходять до характеристики ризику більш комплексно, з ураху-

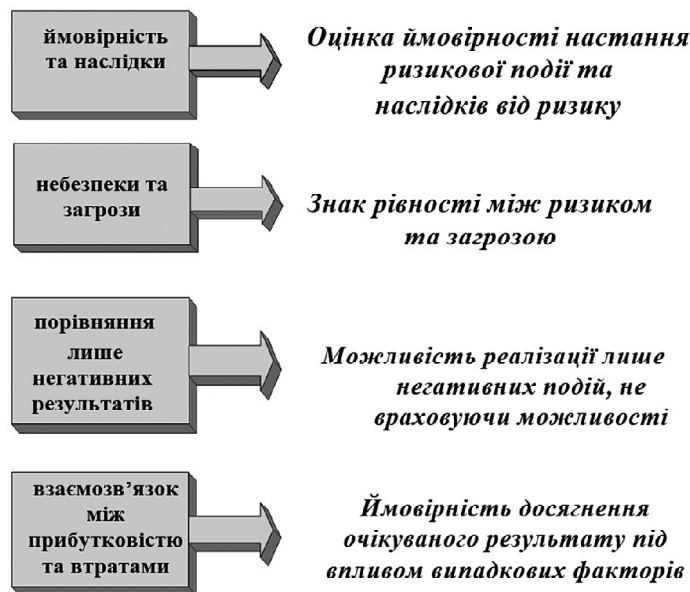

Рис. 1. Основні функції та характеристики ризику

ванням як ймовірності прояву ризику, так і наслідків настання ризикової події.

— Небезпеки та загрози. При визначенні цього поняття, деякі експерти ставлять знак рівності між ризиком та загрозою. Уточнимо, що загроза — це подія з низькою ймовірністю реалізації, але з високим рівнем негативних наслідків та складністю прогнозування ймовірності настання. Ризик — оцінка ймовірності очікуваної події в умовах нестійкої, схильної до частих змін кон'юнктури.

— Порівняння лише негативних результатів. Дехто розглядає ризик як можливість реалізації лише негативних подій, тоді як інші приймають до уваги всі ознаки, що характеризують настання ризикової події, а саме, як загрози, так і можливості.

— Ризик пов'язаний з прибутковістю та втратами. В цьому випадку ризик трактується як ймовірність досягнення очікуваного результату від конкретної діяльності, що визначається впливом випадкових факторів, які супроводжують її на всіх етапах розвитку, незалежно від напрямку застосування.

На основі усього вищевикладеного можна сформулювати визначення поняття "ризик власника" — ймовірнісна категорія, реалізація якої може перешкодити досягненню певних результатів діяльності підприємства, що задовольняють інтересам власника, з певним стратегічним баченням розвитку підприємства.

Під ймовірністю виникнення ризику власника розуміють можливість того, що ризик матеріалізується, може бути оцінений або визначений шляхом вимірювання, на основі аналізу власниками і топ-менеджерами природи ризику та систематизації всієї наявної інформації, що впливає на ефективність такої оцінки.

Вплив ризику є наслідком втілення його результатів. Оцінка впливу ризику, як і сам ризик носить ймовірнісний характер та залежить від форми прояву ризику, а саме:

— якщо ризик являє собою наслідок реалізації загрози, результат його прояву буде негативним;

— якщо ризик являє собою результат використання можливостей, наслідок його втілення буде позитивним.

Ймовірність виникнення ризику і його вплив на результати діяльності підприємства сприяють встановленню величини ризику.

Доцільно розмежувати поняття "ризик власника" та "підприємницький ризик".

Підприємницький ризик — це вірогідна категорія, що характеризує реалізацію майбутніх наслідків поточних рішень, прийнятих індивідом в процесі здійсненої ним діяльності, спрямованої на одержання прибутку. Отже, сутність управління підприємницькими ризиками зводиться до вибору, що здійснюється особою, яка приймає рішення, в основі якого лежить оцінка результатів та можливостей, що впливають з процесу реалізації індивідом рішень, які можуть відрізнитися від очікувань. В управлінській науці виділяють п'ять видів підприємницьких ризиків [1]:

- економічний ризик;
- соціальний ризик;
- ризик розвитку кар'єри;
- психологічний ризик;
- ризик стабільності функціонування підприємства.

Слід також зазначити, що крім основного поняття "ризик", використовуються інші, що характеризують основні види ризиків:

— невід'ємний ризик — це ризик, який природним чином пов'язаний з будь-яким видом господарської діяльності і визначається як небезпека, ймовірність здійснення якої можливо визначити тільки в рамках створення та реалізації системи внутрішнього контролю;

— залишковий ризик — це ризик, який зберігає свій вплив на процеси діяльності підприємства навіть після реалізації заходів внутрішнього контролю.

Комплекс заходів з управління невід'ємним ризиком повинен передбачати можливість його обмеження на певному рівні в рамках систем корпоративного управління підприємством. Механізм управління залишковим

ризиком повинен зводитися до системи заходів з підтримки його на прийнятному для підприємства рівні.

Слід зазначити, що існує взаємозв'язок завдань системи управління підприємницькими ризиками із завданнями, що відносяться до компетенції стратегічного управління. Саме власник у рамках корпоративного управління визначає основи стратегії підприємства.

Так, між системою управління підприємницькими ризиками та стратегією розвитку підприємства повинен бути реалізований прямий взаємозв'язок, що визначає необхідність інтеграції аналізу максимально можливого спектру ризиків та стратегічного бачення власником шляхів розвитку підприємства.

Отже, процес розробки та впровадження системи управління підприємницькими ризиками в структуру корпоративного управління, в сучасних умовах є доцільним і необхідним фактором розвитку управління фірми як ключового елемента зниження невизначеності та прогнозування потенційних загроз реалізації стратегічних і тактичних цілей [7].

До складу таких стратегій підприємства відносять:

- створення та розвиток власної системи правил і процедур, покликаних забезпечити запобігання або мінімізацію ризиків;

- створення відповідної функціональної структури системи управління підприємницькими ризиками на основі механізму взаємодії власників і топ-менеджерів підприємства з метою сприяння процесам виявлення, аналізу, оцінки, управління та моніторингу ризиків.

Отже, управління підприємницькими ризиками — це безперервний, структурований процес взаємодії власника з системою корпоративного управління, результатом якого є комплексний механізм виявлення, аналізу, оцінки і попередження ризиків, а також пов'язаних з ними можливостей і загроз, що впливають на реалізацію стратегічного бачення власника щодо розвитку підприємства. Доцільно зазначити, що для підприємств, створених у формі корпорацій, власника у визначенні слід розглядати як "колективного власника".

Економічна стійкість підприємства безпосередньо залежить від якості системи управління підприємницькими ризиками в структурі корпоративного управління.

У контексті вище викладеного, доцільно сформулювати визначення поняття "система управління підприємницькими ризиками" — це набір методів і механізмів виявлення, аналізу, оцінки та попередження потенційних подій, пов'язаних з процесами взаємодії власників та системи управління підприємства, які прямо або опосередковано впливають на ефективність функціонування моделі корпоративного управління.

Структура системи управління підприємницькими ризиками, характеризується такими важливими елементами:

- процеси виявлення, аналізу, оцінки та попередження ризиків, що проводяться постійно в рамках всього підприємства і поширюються на всі види його діяльності;

- процеси створення комплексу заходів та механізмів управління підприємницькими ризиками, які впливають на реалізацію бачення власників щодо розвитку підприємства;

- механізми перевірки надійності та достовірності очікуваних результатів, що забезпечують зворотний зв'язок, тобто замкнутість управлінського циклу.

Формування і розвиток системи управління підприємницькими ризиками в системах корпоративного управління полягає в проектуванні та модернізації структур і механізмів, що здійснюють процеси прийняття рішень, стосуються повсякденної життєдіяльності підприємства, вибору нових напрямів реалізації інвестиційних проектів та підтримки ефективності існуючих. Основним елементом даної системи є постійний аналіз факторів, які впливають на бізнес-процеси підприємства.

В умовах економічної нестабільності стає очевидним той факт, що головним завданням формування будь-якої системи корпоративного управління, незалежно від сфери діяльності підприємства, є створення та розвиток методів і механізмів моніторингу, зниження рівня ризиків зовнішнього та внутрішнього середовища. Ефективність системи управління ризиками досягається за рахунок формування комплексу заходів і механізмів виявлення, аналізу, оцінки і управління, які здатні оперативно і гнучко реагувати на зміни у видах і формах прояву основних груп ризиків.

Загалом поняття "управління підприємницькими ризиками" можна визначити, як процес створення в корпоративному управлінні системи ідентифікації, аналізу і реагування на ризики, пов'язані з процесами взаємодії власника з підприємством і надають можливість впливати на нього певним чином. Слід також зазначити, що рівень витрат на впровадження і розвиток системи управління підприємницькими ризиками залежить від спільного вибору власниками і топ-менеджерами структури, методів та механізмів функціонування систем корпоративного управління в умовах невизначеності ринкової економіки. Основною метою формування і розвитку системи управління підприємницькими ризиками є оптимізація схильності підприємства до ризику з метою запобігання втрат, усунення загроз та використання можливостей, що виникають внаслідок реалізації ризикових подій [5].

Створення та розвиток систем управління ризиками в цілому і підприємницькими ризиками зокрема є основною умовою вдосконалення систем корпоративного управління.

Більшість відомих прикладів неефективності систем управління ризиками в цілому та підприємницькими ризиками зокрема, головним чином обумовлені істотними прорахунками в процесі їх формування, а не лише недоліками, пов'язаними з недооцінкою ступеня впливу ризиків. Виникненню надзвичайних ситуацій сприяли упущення в системах корпоративного управління, коли власники недооцінювали ризики, які виникали у підприємств.

Аналіз основних характеристик систем корпоративного управління дозволяє виявити притаманні їм сильні та слабкі сторони [3], а також обґрунтувати необхідність:

- аналізу проблем формування та розвитку систем управління ризиками як складової корпоративного управління;

- визначення ролі та місця власників в процесах управління ризиками в структурі корпоративного управління;

— формування механізму взаємодії власників з топ-менеджерами в забезпеченні економічної стійкості підприємства, що має особливо актуальне значення в умовах економічної нестабільності та кризи, що насувається.

У сучасних умовах основним завданням системи управління ризиками загалом та управління підприємницькими ризиками зокрема, в рамках корпоративного управління, є не усунення ризику, як основної рушійної сили розвитку бізнесу, а гарантія того, що ризики досліджувані, зрозумілі, керовані і, при необхідності, можуть бути подолані.

Для підвищення ефективності впровадження системи управління підприємницькими ризиками необхідно використовувати загальносистемний підхід, тобто розглядати цю систему як основу всього механізму корпоративного управління підприємства в цілому, а не кожного підрозділу окремо. Тільки при виконанні такої умови можливе досягнення мети щодо інтеграції власників у процес прийняття управлінських рішень при створенні, а також здійсненні контролю діяльності за результативністю системи управління підприємницькими ризиками.

Однією з основних проблем розвитку систем управління підприємницькими ризиками є складність у вибудовуванні та координації інтересів власників та топ-менеджерів. Процес володіння передбачає поєднання контролю рівня витрат та доходів підприємства. Це означає, що місце власників у процесі взаємодії з системою управління підприємством є визначальним. Процес взаємодії між власниками та топ-менеджерами здійснюється шляхом формування та розвитку структур корпоративного механізму управління невизначеністю. Під терміном "управління невизначеністю" розуміють управління підприємницькими ризиками та потенційними можливостями розвитку підприємства.

У сучасних умовах життєво важливим елементом ефективності підприємства є вплив власників на систему управління невизначеністю — наприклад, за допомогою визначення потенційних можливостей розвитку підприємства та пов'язаних з ними стратегічних ризиків. Без участі власника процеси управління невизначеністю будуть зосереджені на оперативних результатах [6].

У зв'язку з цим можемо виділити чотири основні проблеми практики використання активних форм участі власників у системі управління невизначеністю:

— наявність різних точок зору власників і топ-менеджерів на бізнес-процеси, та як цей недолік можна усунути за умов збереження ефективності контролю;

— власник не повинен приймати обов'язки по реалізації управлінських рішень, але він повинен контролювати їх хід та якість. Попри наявність істотних відмінностей в інтересах власників та топ-менеджерів, за першими зберігаються контролюючі функції в процесі розробки та реалізації управлінських рішень;

— дотримання балансу в розподілі оперативних і стратегічних процесів у рамках розмежування обов'язків в структурі корпоративного управління. Твердження, що стратегічна точка зору власників підпри-

ємства повинна стати керуванням до дії для топ-менеджерів не означає, які вони повинні приділяти менше уваги рішенням оперативних питань, що виникають у процесі діяльності підприємств, бо саме ефективне управління операційною діяльністю в більшості випадків може мати вирішальне значення не лише для ефективності підприємства, але навіть для його виживання;

— власник несе відповідальність за майно та витрати підприємства, повинен підтримувати стан балансу між ними. У цьому полягає унікальна особливість статусу власників підприємства, що поєднує декілька функцій, а саме: володіння, отримання доходів та чистого прибутку підприємства. Ця особливість ролі власника є джерелом багатьох непорозумінь та дає підстави для виникнення конфліктів.

Вибір пріоритетів у процесі формування та прийняття управлінських рішень в операційній діяльності мало залежить від суб'єктивних намірів власників і топ-менеджерів, при цьому визначальну роль тут відіграють їх фактичні інтереси.

Результат аналізу проблем співвідношення інтересів власників та топ-менеджерів в системі управління ризиками підприємства висвітлюють такі позиції:

по-перше, з точки зору залучення власника в розробку моделі управління та подальшу діяльність підприємства;

по-друге, з точки зору впливу власників на функціонування підприємства;

по-третє, як реалізація ними різних ролей в системі управління на різних стадіях життєвого циклу призводить до формування переваг і недоліків, з урахуванням відмінностей кожної стадії життєвого циклу підприємства.

Контроль з боку власників передбачає виявлення, аналіз та оцінку основних показників діяльності підприємства, що відображають ступінь досягнення мети і завдань щодо розвитку підприємства, сформульованих у стратегічному баченні, а також коригування стратегічних, тактичних та операційних завдань.

Зміни соціально-економічних відносин впливають на необхідність масового впровадження інформаційних технологій в структури систем управління підприємницькими ризиками. В таких умовах, управління підприємницькими ризиками — це комплекс скоординованих дій, що вживаються колективним власником у системі корпоративного управління по формуванню структур, методів та механізмів, виявленню, аналізу, оцінці і управлінню технологічними ризиками, що виникають у процесі взаємодії підприємства з інформаційним середовищем. Цей комплекс є невід'ємною складовою процесу розробки та прийняття управлінських рішень. Він формується як цілісний, систематичний і гнучкий набір циклічних процесів, який є максимально прозорим та зрозумілим. Цей набір процесів забезпечує ефективність системи корпоративного управління в контексті зміцнення стійкості розвитку підприємства [8].

Управління ризиками загалом та підприємницькими ризиками зокрема є основним елементом, що визначає рівень економічної стійкості підприємства, а розвиток методів і механізмів виявлення, аналізу та оцінки під-

приємницьких ризиків — основою для формування напрямків його стратегічного розвитку.

Таким чином, ефективність системи управління підприємницькими ризиками впливає на досягнення економічної стійкості підприємства.

Економічна стійкість підприємства може бути визначена як стан підприємства, за якого досягається синергетичний ефект від взаємодії всіх складових системи управління підприємством.

Для того щоб забезпечити ефективність системи управління підприємницькими ризиками, повинна бути створена культура ризикової поведінки, а саме філософія управління підприємницькими ризиками конкретного підприємства, а також усвідомлена неоднозначність наслідків реалізації ризиків на всіх рівнях його діяльності.

ВИСНОВКИ

Необхідність формування та розвитку системи управління підприємницькими ризиками визначається наявністю загроз або можливостей, обумовлених впливом на наявність факторів зовнішнього і внутрішнього середовища, обумовлених характером взаємодії власників та топ-менеджерів в системі корпоративного управління. Існування такого впливу потребує створення та реалізації певних механізмів контролю, що дозволяють запобігти або обмежити наслідки реалізації цього впливу в конкретні ризикові події.

Встановлено, що одним із основних факторів розвитку теорії підприємницьких ризиків у сучасних умовах є зміна економічної системи, заснована на масовому впровадженні інформаційних технологій. Такі інновації, з одного боку, є інструментом розширення можливостей господарюючих суб'єктів, а з іншого — формують перелік нових видів ризиків, які будуть визначати логіку функціонування систем управління підприємствами в нових умовах.

Сформульовано визначення поняття "ризик власника", враховуючи наявність "колективного власника", характерного для підприємств, створених у формі корпорацій. Визначено поняття "підприємницький ризик", що відображає його відмінність від ризиків власника.

Управління підприємницькими ризиками визначено як безперервний, структурований процес взаємодії "колективного власника" з системою корпоративного управління, результатом якого є комплексний механізм виявлення, аналізу, оцінки та попередження ризиків, а також пов'язаних з ними можливостей і загроз, що впливають на реалізацію стратегічного бачення власниками мети розвитку підприємства.

Система управління підприємницькими ризиками трактується як набір методів і механізмів виявлення, аналізу, оцінки та прогнозування потенційних подій, пов'язаних з процесами взаємодії власників і системи управління підприємством, які прямо або опосередковано впливають на ефективність функціонування моделі корпоративного управління.

Визначено поняття економічної стійкості підприємства та обґрунтовано, як ефективність системи управління підприємницькими ризиками впливає на досягнення економічної стійкості підприємства.

Література:

1. Вітлінський В.В., Великоіваненко Г.І. Ризикологія в економіці та підприємстві. К.: КНЕУ, 2004. 480 с.

2. Крайнік О.М. Ризик менеджмент як інструмент регулювання економічної поведінки суб'єктів господарювання в сучасних умовах. 2015. С. 79—82.

3. Лопатовський В.Г. Оцінка необхідності використання процесу управління ризиками на підприємстві. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2008. № 6. Т. 1. С. 105—108.

4. Мостенська Т.Л., Скопенко Н.С. Ризик-менеджмент як інструмент управління господарським ризиком підприємства. Вісник Запорізького національного університету. Економічні науки. 2010. № 3. С. 72—79.

5. Останкова Л.А., Шевченко Н.Ю. Аналіз, моделювання та управління економічними ризиками. навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2011. 256 с.

6. Тюленєва Ю.В. Основи механізму управління ризиками підприємницької діяльності. Проблеми науки. 2010. № 1. С. 39—45.

7. Цвігун Т.В. Механізм управління ризиками в системі управління підприємством. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2017. Вип 2. С. 9—13.

8. Шпандарук В.О. Вдосконалення управління ризиками підприємств на засадах реалізації превентивних заходів. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2010. № 3. Т. 1. С. 241—244.

References:

1. Vitlins'kyj, V.V. and Velykoivanenko, H.I. (2004), *Ryzkykologhiia v ekonomitsi ta pidpriemnytstvi* [Riskology in economics and business], KNEU, Kyiv, Ukraine.

2. Krainyk, E. (2015), "Risk management as a tool for regulating economic behavior of industrial enterprises in the contemporary economy", *Investytsiyyi: praktyka ta dosvid*, vol. 10, pp. 28—31.

3. Lopatovs'kyj, V.H. (2008), "Assessment of the need to use the risk management process in the enterprise", *Visnyk Khmel'nyts'koho natsional'noho universytetu. Ekonomichni nauky*, vol. 6, no.1, pp. 105—108.

4. Mostens'ka, T.L. and Skopenko, N.S. (2010), "Risk management as a tool for managing economic risk of the enterprise", *Visnyk Zaporiz'koho natsional'noho universytetu. Ekonomichni nauky*, vol. 3, pp. 72—79.

5. Ostankova, L.A. and Shevchenko, N.Yu. (2011), *Analiz, modeliuvannia ta upravlinnia ekonomichnyh ryzkyamy* [Analysis, modeling and management of economic risks], *Tsentr uchbovoi literatury*, Kyiv, Ukraine.

6. Tiuleniєva, Yu.V. (2010), "Fundamentals of business risk management mechanism", *Problemy nauky*, vol. 1, pp. 39—45.

7. Tsvihun, T.V. (2017), "Risk management mechanism in the enterprise management system", *Naukovyj visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu*, vol. 2, pp. 9—13.

8. Shpandaruk, V.O. (2010), "Improving enterprise risk management on the basis of preventive measures", *Visnyk Khmel'nyts'koho natsional'noho universytetu. Ekonomichni nauky*, vol. 3, no. 1, pp. 241—244.

Стаття надійшла до редакції 29.11.2020 р.